

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історична географія

галузь знань: 01 Освіта

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія. Англійська мова)

мова навчання: українська

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри загальної та
регіональної географії

Протокол №1 від 29 серпня 2024 року

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Історична географія
Викладач	Корнус Олеся Григорівна
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/kolektyv-kafedry-geografia
E-mail:	zavgeogr@sspu.edu.ua
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=7141
Консультації	Консультації проводяться у вівторок о 14:30 год.; групові або одноосібні. Також можливі онлайн консультації через інтернет ресурси. Для погодження часу онлайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача.

Анотація до дисципліни

Навчальна дисципліна спрямована на вивчення взаємодії людини і природи протягом історії розвитку людства, особливостей перебігу природно-історичного процесу у світі загалом і в Україні зокрема.

Ознайомлює студентів із просторово-часовими закономірностями в розвитку фізико-, політико-, етно-, демо- й економіко-географічної картини світу й України. Вивчає епоху Великих географічних відкриттів та їх вплив на розвиток суспільства.

Формує у студентів компетентності застосування історичного підходу у географічних дослідженнях.

Мета і завдання дисципліни

ознайомити студентів з науковою дисципліною, що досліджує взаємодію природи та людини, вплив географічного середовища на розвиток людського суспільства, використання людиною природи у своїй діяльності впродовж всієї її історії.

Завдання курсу:

- вивчити теоретичні та методологічні засади історичної географії;
- показати роль природного середовища в антропогенезі й етногенезі та соціально-економічному і культурному розвитку суспільства;
- з'ясувати зміни політичної карти світу протягом розвитку людського суспільства
- простежити тенденції взаємодії суспільства і природи в часовому вимірі;
- вивчити особливості та географію рас, етносів, мовних сімей і груп, релігій у світі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен Студенти повинні знати:

- місце історичної географії в системі географічних наук та її зв'язки з іншими науками;
- проблеми історико-географічних досліджень в Україні;
- особливості взаємодії людського суспільства з навколишнім природним середовищем на різних етапах історичного розвитку;
- роль природно-географічних чинників в антропогенезі;
- расовий, етнічний, лінгвістичний, релігійний склад населення світу.

Студенти повинні вміти:

- розрізняти предмет вивчення історичної географії та історії географії;
- виявляти закономірності розвитку історико-географічних досліджень;
- визначати роль природно-географічних факторів у розвитку суспільства;
- виявляти вплив природних умов на особливості розселення та господар-ської діяльності людей;
- аналізувати характер впливу природокористування на довкілля на різних етапах розвитку суспільства;
- аналізувати етнічні процеси у світі та в окремих регіонах і країнах.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік вступу	2023
Освітній ступінь	бакалавр
Курс навчання	2
Семестр	4
Формат курсу	очний
Обов'язкова /вибіркова	вибіркова
Кількість кредитів/годин	4/120
Кількість розділів	3
Форма контролю	залік
Лекції	24

Практичні заняття	24
Консультації	-
Самостійна робота	72

Тематичний план вивчення дисципліни.

РОЗДІЛ I. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ В СИСТЕМІ НАУК. ПОХОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДИНИ В ПЕРВІСНУ ДОБУ

Тема 1. Історична географія як наукова дисципліна. Структура, предмет та завдання історичної географії. Розвиток історичної географії як наукової дисципліни. Періодизація в історичній географії.

Тема 2. Походження і розвиток людини в первісну добу. Огляд основних теорій походження людини. Поява людини сучасного типу. Початок формування суспільства. Розселення первісних людей по земній кулі. Поняття «раси», їх походження. Географічне середовище і його вплив на життя первісних людей. Передумови переходу до виробляючого господарства. Матеріальна культура. Палеодемографія.

РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ СТАРОДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 3. Стародавні цивілізації світу. Використання металів і розвиток матеріальної культури. Виникнення рабовласницького ладу і перших держав. Населення і духовна культура. Географія цивілізацій стародавнього Сходу. Стародавні цивілізації Середземномор'я. Племена і цивілізації Євразії, Африки, Австралії і Америки. Племена Африки, Австралії та Океанії. Племена і цивілізації Америки. Географічний поділ праці і торгівельні зв'язки.

Тема 4. Історична географія Середньовіччя. Цивілізація Середньовіччя. Історична географія Середньовічної Європи. Історична географія Близького і Середнього Сходу. Історична географія Азії в епоху Середньовіччя. Історична географія Африки. Історична географія Північної та Латинської Америки. Історична географія Австралії і Океанії.

РОЗДІЛ III. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ ТА НОВОГО ЧАСУ

Тема 5. Історична географія раннього Нового часу: становлення та розвиток. Історична географія Європи раннього Нового часу. Історична географія Азії раннього Нового часу.

Тема 6. Історична географія Західної Європи та Азії в епоху Нового часу. Суть і періодизація Нового часу. Розвиток продуктивних сил. Чисельність населення. Західна Європа в епоху Нового часу. Азія в епоху Нового часу.

Тема 7. Історична географія Нового часу: Америка, Африка, Австралія та Океанія. Північна Америка у період Нового часу. Історична географія

Латинської Америки. Історична географія Африки. Історична географія Нового часу Австралії та Океанії.

Політика дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни потребує: відвідування лекцій, виконання тестових завдань, самостійної роботи тощо; підготовки до практичних занять; роботи з інформаційними джерелами, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури. В умовах дистанційного навчання – виконання завдань у системі дистанційного навчання Moodle.

Підготовка та участь у практичних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі тощо. Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми.

Розв'язання практичних завдань повинно як за формою, так і за змістом відповідати вимогам, що висуваються до вирішення відповідного завдання, свідчити про його самостійність, відсутність ознак повторюваності та плагіату. На практичних заняттях присутність здобувачів вищої освіти є обов'язковою, важливою також є їх участь в обговоренні всіх питань теми.

Забороняється запізнюватись на навчальні заняття та пропускати їх без поважних причин. Пропущені заняття мають бути відпрацьовані на консультаціях. Це ж стосується й студентів, які не виконали завдання або показали відсутність знань з основних питань теми. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів освітнього процесу. Під час контрольних заходів забороняється використовувати джерела інформації, усні підказки, письмові роботи інших осіб, друківані книги, методичні посібники, телефони, планшети. Забороняється користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням.

Академічна доброчесність

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С. Макаренка. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять приклади можливої академічної недоброчесності. Неприпустимо надавати для оцінювання письмову роботу, підготовлену за участю інших осіб. Виявлення

ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Система оцінювання та вимоги

Засобами оцінювання та формами оцінювання є: поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ імені А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи та доводить їх до відома студентів на початку вивчення навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, тестових завдань. Поточний контроль навчальних досягнень здійснюється протягом семестру на практичних заняттях. Результати (кількість набраних балів) фіксує викладач в електронному журналі.

Використовуються такі форми поточного опитування: усна відповідь за лекційними матеріалами, тестування, заслуховування повідомлень студента з довідковою інформацією, створення презентації з її обов'язковим показом та повідомленням, участь у обговоренні питань для контролю знань на практичних заняттях.

Результати поточного контролю є складовою визначення підсумкової оцінки і враховуються науково-педагогічним працівником при визначенні підсумкової оцінки з даної дисципліни. До поточного контролю також відноситься виконання практичних завдань, бали за які враховуються у підсумкову оцінку, тести.

При контролі виконання завдань, які винесені для самостійного, опрацювання, оцінці підлягають: самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; вміння застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; підготовка індивідуальних навчально-дослідних завдань, доповідей, презентацій тощо. Результати самостійної роботи фіксуються в електронному журналі. Бали, набрані здобувачем освіти за виконання завдань з самостійної роботи, додаються до суми балів, набраних студентом з інших видів навчальної роботи з дисципліни.

В умовах дистанційного навчання – здобувач освіти виконує завдання та проходить тести, розміщені у системі дистанційного навчання Moodle.

Вид контролю – залік. Семестровий залік – це форма підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння здобувачем освіти теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр. Залік виставляється викладачем автоматично за умови, якщо студент виконав усі види навчальної роботи, які визначені робочою програмою навчальної

дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з оцінок, які студент отримує за виконання практичних занять, поточних тестових контролів (загалом 60 балів) та оцінку за результатами виконання самостійної роботи – 40 балів.

Для студентів заочної форми навчання підсумковий контроль проводиться в період заліково-екзаменаційної сесії. Для складання підсумкового контролю здобувачам освіти заочної форми навчання викладач розробляє тести або контрольні роботи з відкритими питаннями. В умовах дистанційного навчання – здобувач освіти виконує завдання та проходить тести, розміщені у системі дистанційного навчання Moodle. Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з історичної географії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєвотермінологічним апаратом історичної географії.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінений, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.

60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль								Разом	Сума
РОЗДІЛ 1		РОЗДІЛ 2		РОЗДІЛ 3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	60	100
5	5	10	10	10	10	5	5		
Контроль самостійної роботи								40	
5	5	5	5	5	5	5	5		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для іспит, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основні

1. Голобородов К. В. Історична географія українських та російських поселень дельти Дунаю до початку XVIII століття / К. В. Голобородов // Історіосфера : матеріали Тринадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського,

- [6-7 квіт. 2018 р.] / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Рада молодих учених та спеціалістів; [редкол. : Ю. А. Добролюбська (відп. ред.) та ін.]. – Одеса : [ПНПУ імені К. Д. Ушинського], 2018. – С. 62-67. dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/513
2. Котляр Ю. В. Історична географія. Спецкурс з історії : навчальний посібник / Ю. В. Котляр. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 216 с. <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/205/1/%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%BB%D1%8F%D1%80%20%D0%AE.%D0%92.%20%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.%20%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%B7%20%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97.pdf>
3. Кудря І.Г. Історична географія Африки: постколоніальні студії // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. Том 31 (70) № 1 2020. http://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/20.pdf
4. Нікічук, В. (2022). Відображення історичної географії України на сторінках «Киевской старини». *Київські історичні студії*, (1 (14), 63-68. <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2022.18>
5. Стефанюк Г.В. Навчально-методичний посібник «Історична географія на уроках історії в середній школі: опорні конспекти лекцій, глосарій і самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів денної і заочної форм навчання спеціальності 014 Середня освіта (Історія) <https://kiid.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/124/2020/05/9-%D0%A1%D1%82%D0%B5%D1%84%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA-%D0%93%D0%92.-%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F-%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%85-%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97-%D0%B2%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B9-%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96.-%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
6. Трубочанінов С. В. Історична географія Півдня України в дослідженнях учених Одеси (XIX - початок XX ст.) / С. В. Трубочанінов // «UChoice: 4P» Ukrainian Choice: Public Policy, Politics, Psychology: матер. Третьої міждисципл. наук-практ. конфер. (м. Одеса, 6 жовтня 2017 р.) / за заг. ред. Д. В. Яковлева. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2017. – С. 84-88. <http://hdl.handle.net/11300/8185>
7. Puji R. P. N., Wathon S., Ikhsan F. A., Kurnianto F. A., Apriyanto B. Historical geography: the analysis of geographic condition of Egyptian and Chinese civilizations // IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science 243 (2019) 012157. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/243/1/012157/pdf>

Додаткові

1. Корнус О. Г. Історична географія : навчальний посібник. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. 156 с.
2. Трубочанінов С. В. Історична географія України: Навчальний посібник / Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2013. 192 с.

3. Шищенко П. Історія географії та історична географія: галузі науки і навчальні дисципліни : http://papers.univ.kiev.ua/1/geografija/articles/shyshchenko-p-munich-nhistory-of-geography-and-historical-geography-branch_13576.pdf
4. Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 298 с.
5. Гуцуляк О.Б. Теорія антропосоціогенезу: навчально-методичний посібник. ІваноФранківськ, 2015. –90 с. <http://194.44.152.155/elib/local/2814.pdf>
6. Голованов С. О. Історія стародавнього світу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. істор. спец. Т. 1 // Всесвітня історія : в 5 т. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 472 с. http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21073/1/Holovanov_S_ISS_T1_2016.pdf
7. Поправко О.В. Антропология: навчальний посібник. Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2016. 285 с. <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1950/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D0%92.%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%A0%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
8. Bowden Brett. In the Name of Civilization: War, Conquest, and Colonialism. https://scielo.conicyt.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0719-36962019000100073
9. The History Teacher Library <https://thehistoryteacher.org/>
10. Charles W. J. Withers (2013) Geography and the Classical World: Unearthing Historical Geography's Forgotten Past, The AAG Review of Books, 1:3, 116-117 DOI: 10.1080/2325548X.2013.850348. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2325548x.2013.850348>

Інформаційні ресурси

1. <https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=7141> – дистанційний курс в Moodle.
2. <http://istgeography.moy.su>
3. <http://gumilevica.kulichki.net/articles/Article85.htm>
4. <http://www.myslenedrevo.com.ua/ru/Sci/AuxHistSci/HistGeography.html>
5. <http://histua.com/ru/slovar/i/istorichna-geografiya>

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Відео-фільми та презентації по темам курсу.
2. Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор).
3. Географічні атласи та карти, контурні карти.
4. Корнус О. Г. Історична географія : навчальний посібник. Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2013. 156 с.
5. Корнус О. Г. Історична географія: методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 28 с. <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/9429/1/Kornus%20Istorichna%20geographia.pdf>